

İKT VASİTƏSİ İLƏ DİSKURSİV BACARIQLARIN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİNİN MULTİKULTURAL ASPEKTLƏRİ

Açar sözlər: İKT, diskursiv bacarıqlar, multikultural dəyərlər

Key words: ICT, discursive skills, multicultural values

Ключевые слова: ИКТ, дискурсивные умения, мультикультуральные ценности

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının köməyi ilə kommunikativ səriştənin inkişaf etdirilməsi müasir metodikanın ən çox izlədiyi proseslərdən biridir. Tələbələrin diskursiv bacarıqlarının İKT vasitəsi ilə təkmilləşdirilməsi yollarını araşdırarkən nəzərə çarpan məsələlərdən biri ən son texnologiyaların yaratdığı multikultural mühitdir. Bu baxımdan internet aləminin rolunu qeyd etmək xüsusilə vacibdir. Xarici dillərin, xüsusilə ingilis dilinin tədrisi zamanı istifadə olunan müasir texnologiyalar diskursiv bacarıqları inkişaf etdirməklə yanaşı, multikultural baxışların formalaşmasına da yol açır. Multikultural dəyərlərin formalaşdırılması və zənginləşdirilməsi müasir tədris prosesində ən vacib sayılan məsələlərdəndir. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən imzalanmış sərəncam əsasında 2016-cı il Azərbaycan Respublikasında "Multikulturalizm ili" elan edilmişdi [1].

İngilis dili qlobal dil olaraq müxtəlif xalqlar tərəfindən istifadə olunduğundan, onun tədrisi bir çox mədəni aspektlərlə yadda qalır. Xüsusilə, autentik mətnlər seçilərkən və diskursiv materiallarla işləyərkən həm şifahi, həm də yazılı ünsiyyət zamanı multikultural dəyərlərin məzmunu nəzərə çarpır. Daha dəqiq desək, müxtəlif film, mütəxirə şouları (talk show), debat və digər diskurs məzmunları ilə tanış olarkən tələbələr müəyyən multikultural və tolerant keyfiyyətlərə yiyələnmiş olurlar. Tələbələr xarici vətəndaşlarla internet vasitəsilə ünsiyyətdə olarkən multikultural prinsiplərə söykənərək daha rahat və dostyana münasibət yarada bilirlər. Diskursiv çalışmaların yerinə yetirilməsi zamanı ingilis və Azərbaycan dillərinə xas "milli identiklik" aspektlərini oxşar və fərqli cəhətləri tələbələr diqqətinə çatdırılmalı və diskursun ekstralinqvistik xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır.

Ən son texnologiyaların tətbiq olunması ilə multikultural mühitin təmin olunması tələbələrin diskursiv bacarıqlarına müsbət təsir göstərir və müasir zamanın mədəni aspektlərini genişləndirir. Multikultural və bəşəri dəyərlərə daim sadıq qalan Azərbaycan dövləti gələcənin bu istiqamətdə inkişafını dəstəkləyir. Dünyada gedən mədəni dəyişikliklərlə birgə addımlayan gələcəyə haqqında akademik K.Abdullanın bir fikrini qeyd etmək istəyərək: "...*Bu insan həm öz xalqını, həm də dünya xalqlarını sonsuz bir məhəbbətlə sevir. Həm milli, həm də bəşəri dəyərlərin keşiyində durur. Bunu görməmək, görməzliyə vurmaq artıq mümkün deyil. 2016-cı ilin Azərbaycanda baş vermiş multikultural təntənəsi bunu bir daha sübut etdi*" [2, s.10].

Müasir İKT vasitəsi ilə tələbələrdə diskursiv bacarıqları inkişaf etdirərkən müəllimin öz multikultural baxışları da vacib şərtlərdəndir. Daha dəqiq ifadə etsək, "multikultural müəllim" üçün müasir texnologiyaları sadəcə tətbiq etmək və tələbələrin ixtiyarına buraxmaq kifayət deyil [3, s.221]. Mühəssislər göstərir ki, müasir tələbənin qlobal dünyadakı baxışları sürətlə inkişaf edərək, bir çox hallarda müəllim bu dünyagörüşü ilə ayaqlaşmaqda çətinlik çəkir, yəni müasir və enerji dolu tələbələr ən son texnologiyaların vasitəsilə dünyaya asanlıqla açıqlarsa, pedaqoq öz akademik və daha stabil həyat tərzii ilə bəzən bu dinamikadan geri qalır. Konkret bir misal nəzərdən keçirə bilərik: Məsələn, Youtube kanalında izlənildən video materialların geniş spektri tələbələrin hətta dərsonkənən fəaliyyətdə plüralistik, çoxcəhətli və mədəni özünəməxsusluğu mənimləmələrinə yardımçı olur. Müəllimin dərstdə təqdim etdiyi diskursiv bacarıqlara yönəlmis müəyyən bir video material artıq onlara maraqsız və ya "çoxdan tanış" təsiri bağışlaya bilər. İkinci bir misal isə internet yazışmalarında dünyanın bütün vətəndaşları ilə olduqca aktiv olan tələbələrin müxtəlif mədəniyyətlərə daha tez açılmasıdır. Bu zaman tələbələr öldə etdikləri bilik və bacarıqlar kommunikativ istiqamətdə daha praktik xarakter daşıyır. Yalnız fənn proqramına əsaslanan pedaqoq işə öz işini akademik çərçivəyə uyğun qurur və praktik cəhətdən daha irəli gedən tələbənin kommunikativ səriştəsin-

dən xəbərsiz olur. Bu o deməkdir ki, nə qədər çətin olsa da, pedaqoq gənc nəslin multikultural və İKT baxışları ilə tanış olmalı və texnoloji vasitəni tətbiq edərkən bu problemləri nəzərə almalıdır. Mədəniyyətin millətlərin həyatındakı rolunu qəbul edən, öz fəaliyyətində multikultural dəyərlərə, tolerantlığa, dialoq və əməkdaşlıq prinsiplərinə sadıq qalan və mədəni fərqləri qəbul etməyə hazır olan müəllim "multikultural müəllim" sayıla bilər. Bunun üçün isə sosio-mədəni, pedaqoji və psixoloji şərtlər təmin olunmalıdır [4, s.50-51].

Təcrübəmizə əsaslanaraq deyə bilərik ki, informasiya portallarına hər an asanlıqla daxil olan tələbələr dünya mədəniyyəti ilə daha tez tanış olur və diskursiyalarda daha fəal iştirak edirlər. Bu, onların lüğət bazalarını zənginləşdirməklə yanaşı, mövzu haqda daha çox fikir söyləmələrinə şərait yaradır. Analoji olaraq multikultural, çoxtərəfli və kütləviləşmiş baxışlar ingilis dili dərslərində istər yazılı, istərsə də şifahi diskursiv bacarıqların sürətlə inkişaf etməsinə təkan verir. Nəticə etibarilə, məsələn, "Yuppie", "Banzai", "Bloody Mary" və s. kimi sözləri dünya mədəniyyətində izləmiş tələbələr müəyyən satirik xarakterli Amerika şoularını, filmləri, diskursiv materialları izləyərkən (dərs zamanı və ya asudə vaxtlarında) multikultural atmosferə asanlıqla alışmış olurlar. Bu zaman diskurs yönümlü reseptiv bacarıqlar daha sürətlə inkişaf edir.

Diqqəti cəkkən məsələlərdən biri də İKT-nin tətbiq olunması ilə diskursiv bacarıqlar və multikultural baxışların paralel inkişafı zamanı meydana çıxan ziddiyyətlərdir. Daha dəqiq desək bəzən multikultural dəyərlərin milli-mənəvi dəyərlərlə toqquşması məsələsidir. Məsələn, Qərb mədəniyyəti üçün müsbət mənada "üsyankar" görünən bir simanın milli baxışlarımıza uyğun gəlməyən çıxışlarını göstərə bilərik. Filmlər, mahnı mətnləri, videolar, propoqanda xarakterli reklam çarxları, "online" yazışmalar zamanı ifadə olunan fikirlər, bəşəri dəyərlərə fərqli yanaşma bucağı, xarici dili öyrənmək üçün yüklənmiş proqramları ilə çatdırılan informasiya və illustrasiyalar və s. bu ziddiyyətlərin ortaya çıxmasına səbəb ola bilər. Bu zaman " *hər mədəniyyəti anlayıram və hörmətlə yanaşıram, lakin öz mədəni dəyərlərimin məhv olmasına və kütləviləşmə qurbanı olmasına yol verə bilmərəm*" prinsipi ilə yanaşmaq ən doğru yoldur. Son zamanlarda qlobal dünyada izlədiyimiz geopolitik proseslər, sosial-mədəni toqquşmalar, sivilizasiyalararası ziddiyyətlər əslində müəyyən dərəcədə, multikultural baxışlarda yaranan çatışmamazlıqların nəticəsi ola bilər. Heç kəsə sirm deyirdik ki, İKT vasitəsi ilə ötürülən multikultural dəyərlər bəzən yanlış məcrada irəliləyir. Buna görə gənc nəslin İKT vasitəsi ilə əldə etdikləri informasiya mübadiləsi xüsusi diqqət tələb edir. Pedaqoji prosesdə əxlaq, ədalət, insan ləyaqəti, dəyanət, milli qürur, rəhm və s. kimi anlayışlar daim işıqlandırılmalı və multikultural aləmin prinsipləri gözənilməlidir.

Qeyd etdiyimiz fikirləri ümumiləşdirərək deyə bilərik ki, müasir informasiya texnologiyaları vasitəsi ilə diskursiv bacarıq və vərdisləri formalaşdırarkən bir çox multikultural məqamlar nəzərə çarpır. Bu zaman həm müəllimin, həm də tələbələrin İKT bacarıqları ilə yanaşı, həm də multikultural baxışları diqqəti cəlb edir. Beləliklə, müasir texnologiyaların diskursiv bacarıqlara təsiri mədəniyyətlərarası dialoq fonunda meydana çıxır.

Ədəbiyyat:

1. İham Əliyev, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Bakı şəhəri, 11 yanvar 2016-cı il
2. Kamal Abdulla, Azərbaycan Respublikasının Millətlərarası, Multikulturalizm və Dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, akademik. Azərbaycanda Multikulturalizm, Biblioqrafiya, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm nazirliyi, Azərbaycan Milli Kitabxanası, layih. rəhb. Ə.Qarayev; elmi red. K.Abdullayev; ixt. red. və burax. məsul K.Tahirov; rəy.: E.Nəcəfov, A.Məmmədov; red. G.Səfərlıyeva.- Bakı, 2016.- 504 s.
3. D.İsmayılova, English Teaching Methodology, Teaching Manual. The Ministry of Education of the Republic of Azerbaijan, AUL.) Baku Mutaçjim, 2021 – 318 s.
4. Güney Namazov. Qloballaşan dünyada multikulturalizmin təbliğində təhsilin rolu. Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin Jurnalı, Dövlət və Din N. 2 (49) Mart-Aprel 2017.